

Rudolf Steiner i Waldorfskolen

Da den første Rudolf Steinerskole, Waldorfskolen i Stuttgart, ble grunnlagt i 1919, var den først og fremst beregnet for barna til arbeiderne ved Waldorffabrikken. Men snart ble denne begrensede ramme sprengt, fordi så mange andre også ville ha sine barn på denne skolen.

Det var det rent alment menneskelige som kom til å sette sitt preg på hele skolens liv uavhengig av alle slags snevre hensyn. Det var fra første stund av de nye menneskelige impulser i selve undervisningsmetoden som var det vesentlige både i den første Waldorfskolen i Stuttgart og i alle de andre Rudolf Steinerskolene som etterhvert er blitt grunnlagt.

Hvorledes kunne dette virkelig gjøres? Programpunkter og tekniske grep hjelper ingenting. Det er lærernes egen virksomhet som trenger fornyelse tvers igjennom.

Impulsene til dette kom fra Rudolf Steiner som var Waldorfskolens leder og hjelper. Han var lærernes lærer i kurser og på lærermøter. - Han gikk rundt i klassene og bragte overalt med seg en flammende kraft til omsmelting av alle foreldete rester og til nytt liv.

For noen år siden kom der ut en bok "Rudolf Steiner in der Waldorfschule" (Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart), hvor alle hans taler til foreldrene og til barna på avslutningsfester og foreldremøter er blitt samlet.

Noe av den sterke kraft som virket i hans ord, kommer særlig frem i den måten han bruker bilder.

I den moderne pedagogikk er anskuelighetsundervisning blitt et slagord. Det gjelder å bruke sansene, frem for alt gjelder det å se. Hvor man ikke kan se saken direkte, vil man ha fotografier, tegninger, plansjer etc. Det nytter ikke bare å komme med "ord". Dette er naturligvis helt berettiget. Det er utmerket at man får se flest mulig ting og mest mulig nøyaktig. I den tid hvor der nesten ikke var noe av dette i undervisningen, ble det etterhvert et uforbikommelig krav at anskuelighetsundervisningen måtte utvikles.

Men her er også en stor fare. Hvis det gjennomføres ensidig, kan det bety en forflatning og trivialisering. Like meget som den ytre anskuelighetsundervisning trengs en fornyelse av den aktive kraft som er i stand til å se et bilde rent i det indre. - Hva betyr ikke dette indre bilde for eksempel i et dikt? - Hva betyr ikke denne kraft til å danne et indre bilde i alle produktive mennesker som utretter noe som går ut over det som fins i fortiden? Det gjelder både det livspraktiske menneske, som i hver situasjon ser nye muligheter, og alle de mennesker hvis idealer virker som drivende krefter i utviklingen. De "ser" i det indre ting som ennå ikke kan sees med øynene i det ytre.

Hvis man i undervisningen alt for meget og ensidig betoner den ytre anskuelse, kan resultatet bli en indre lammelse, en slags passivitet med hensyn til nyskapende virksomhet.

Men det "indre" bilde har også en stor fare i seg. Hvis det blir ensidig utviklet, får det en tendens til dagdrommeri og fantasiflukt.

Som i så meget annet gjelder det også her å finne en fruktbar gylden middelvei: Hvorledes er det mulig at den indre billedskapende kraft blir sterk og samtidig hele tiden har forbindelse med virkeligheten slik at sakens kjerne kommer frem? Det krever en stadig økende hengivenhet, oppmerksomhet, hvor man glemmer seg selv og helt går opp i saken, - men slik at det er ens egen innerste kjerne som er aktivt med, energisk, flittig.

Alt dette som her er antydnet, kan beskrives og diskuteres blant voksne. Er det mulig å si noe om dette til små skolebarn, for eksempel til 1., 2. og 3. klasses elever? Hvis man ville forklare det begrepsmessig til dem, ville de ikke oppfatte det i det hele tatt. Bare med "ord" lar det seg ikke gjøre. - Kan man bruke anskuelighetsundervisning? En tegning, en plansje? Nei, men man kan forvandle det og uttrykke det i et enkelt bilde som barna selv er i stand til å danne i sitt indre, og som også har en insiterende kraft i seg, fordi det er formet ut fra sakens kjerne. La oss høre hvorledes Rudolf Steiner gjorde det i et enkelt tilfelle. - Det er naturligvis noe som må springe ut av øyeblikkets situasjon. Det er ingen resept som uten videre kan overtas. Men man kan lære meget av det med hensyn til det "indre" billedes muligheter. Det følgende sitat er et stykke av en tale Rudolf Steiner holdt i Waldorfskolen den 21. desember 1919 ved avslutningsfesten for jul, særlig rettet til barna i de første klassene:

"Ser dere, mine kjære barn, på jorden lever der også andre vesener enn mennesket, for eksempel dyrene, som lever omkring oss, og man kunne ofte tro at man burde misunne dyrene. Dere kan for eksempel se opp i luften hvor fuglene flyver omkring, og dere kunne da kanskje si: Å, bare vi også kunne flyve, da ville vi kunne fare opp i luften! - Vi mennesker kan ikke flyve slik som fuglene, for vi har ikke vinger. Men, mine kjære barn, vi kan flyve inn i det åndelige, vi kan flyve med to vinger: en vinge på venstre side, det er

fliden, den andre vingen på høyre side, det er oppmerksomheten. Disse vingene kan man ikke se, men disse to vingene - fliden og oppmerksomheten -, de gjør at vi kan flyve inn i livet og bli til virkelig dyktige mennesker. Når vi er flittige barn, når vi er oppmerksomme, og når vi har så flinke lærere som dere har, da kommer det til oss som gjør oss livsdyktige. Da kan vi med flid og oppmerksomhet flyve inn i livet, som lærernes kjærlighet bærer oss inn i. - Ser dere, dere tror kanskje av og til: Å, der er vel andre gleder enn å lære! - Neida, der er ikke noen større gleder enn å lære! For, ser dere! Når dere gleder dere over noe hvor man kan være uoppmerksom og doven, da er gleden straks forbi. Men når dere gleder dere over det som dere kan lære, når dere gleder dere, når dere kan flve med flid og oppmerksomhet, da, mine kjære barn, da blir der igjen noe i deres sjel, - dere kommer senere til å vite, hva sjel er, - da lever der noe videre i deres sjel, og vi kan glede oss omigjen og omigjen. Har vi lært noe riktig godt, da kommer det tilbake omigjen og omigjen, og vi kan glede oss på nytt, og vi har en glede som ikke slutter. Andre gleder, som kommer ved uoppmerksomhet og dovenskap, de slutter fort. Når vi idag tenker på den store hoytid, hvor vi minnes at Kristus er kommet til verden til trost og lykke for alle mennesker som vender hjerte og sjel til ham, da kan vi også skrive inn i vår sjel at vi vil bli et godt menneske. Det som dere idag skriver inn i deres sjel, det som dere idag riktig bestemmer dere til, det kan bli virkelighet for dere i livet, ved at Kristi kraft hjelper dere. Og når jeg kommer igjen og får se at dere har gjort gode fremskritt, når jeg kommer tilbake og får se at dere fremdeles er glad i deres lærere, da kommer jeg til å føle den inderligste glede. At denne kjærlighet vokser sterkere og sterkere i dere, at dere mer og mer kan folde ut den venstre vingen: flid, og den høyre vingen: oppmerksomhet, det ønsker jeg dere idag som en hjertelig julehilsen."

Eller la oss ta en annen situasjon hvor Rudolf Steiner øyeblikkelig benytter en uanselig liten gave som en av elevene har gitt ham, til å la et bilde komme frem, et bilde som appellerer til den indre livskraft, til alt som vokser og trives rent og skjont i mennesket. Det er bare en liten blomsterbukett og en liten vaskeklut som eleven har laget i håndarbeidsundervisningen. Det er på avslutningsfesten for sommeren (24. juli 1920) . Rudolf Steiner noyer seg ikke med bare å si takk, men fortsetter:

"Ser dere, hva jeg har fått her, - en vaskeklut og blomster! Jeg kan tenke meg at det betyr at jeg skal vaske og tørke hendene, og at blomstene kanskje vil si at undervisningen på skolen er noe som blomstrer like vakkert som disse fine små hvite blomstene. (Han viser frem vaskekluten) . Denne her kan minne oss om at alt det vi lærer, også er noe som vi kan bruke til å vaske bort alt det som er ufullkomment i sjelen, alle dårlige tanker og følelser, alt det som gjør oss dovene og trege og uoppmerksomme. Jeg skulle gjerne gi dere alle hver især en slik åndelig vaskeklut, forat dere kan vaske vekk alt det som fins av dovenskap, treghet og uoppmerksomhet. Jeg er derfor meget takknemlig at dere har gitt meg disse små symbolene, slik at jeg kan vise dere hva vi vil gjøre, altså: å vaske vekk riktig meget av alt det som ikke skal være i sjelen. - Se på disse blomstene! Dere har jo allerede lært meget, og det trenger dere. Det som dere har lært, er slike blomster i sjelen. Tenk på det, når dere tenker på Waldorfskolen: der blir kroppen smidig og flink, sjelen får sterk livskraft og ånden gjør meg til et dyktig menneske. Tenk på at der hver dag vokser slike blomster i deres sjel, og at dere kan være takknemlige for alt. -

Men dere skulle også tenke på hverandre! Dere har lært hverandre å kjenne og jeg håper at dere også er blitt glad i hverandre. Dere skulle tenke ofte, riktig ofte på hverandre, og tenke på at det var godt at dere er kommet sammen, slik at lærerne kan hjelpe dere til å bli dyktige mennesker."

I populære fremstillinger av jordutviklingen, den forhistoriske og den historiske, har man mange ganger brukt et sammenlignende bilde for å få frem tidsproporsjonene. Man tenker seg hele utviklingen frem til nutiden som en dag. Hele den historiske tid blir da bare få minutter av denne store verdensdag. Ved hjelp av et slikt sammenlignende bilde kan man få tydelig frem de riktige tidsforhold, - forutsatt at regningen svarer til virkeligheten. Men legg merke til hvorledes dette sammenlignende bilde kan ha en helt utilsiktet bivirkning: å redusere alle historiens store åndskamper til noe helt underordnet betydningsløst. Alt det vesentlige utspiller seg for dette. Den historiske menneskehetsutvikling er bare en liten slutfase etter noe som allerede er ferdig avsluttet.

Et tilsvarende sammenlignende bilde kan formes helt anderledes og få en helt annen kvalitet og kraft. Et enkelt menneskeliv, 70-80 år, kan sees som "en dag". Skolebarnet har da nesten hele "dagen" foran seg, og folkeskoletiden 7-8 år blir som 2-3 timer i begynnelsen av "dagen". Fremtiden begynner. Hvor viktig blir det ikke nu - utfra dette bilde - å få en god liten begynnelse på den store spennende kommende dag!

Like etter at Rudolf Steiner har sagt ordene om vaskekluten og blomstene, bruker han dette bilde som har en slik viljeinsiterende kraft, fordi det er rettet fremover:

"Ser dere, kjære barn, dere må legge merke til hvorledes livet på skolen henger sammen med hele menneskelivet. Når menneskene blir gamle, blir de 70-80 år gamle. Man kan sammenligne livet med et dogn, 24 timer. Hvis dognet betyr hele livet, da ville et år være omtrent 20 minutter og deres åtteårige folkeskoletid ville være omtrent 2 til 3 "timer" av hele livet. Og når vi så skal leve i de øvrige 20 "timer", hvor vi skal arbeide åndsbevisst sammen med andre mennesker, slik at der utrettes noe godt og dyktig i verden, - da gir det oss en riktig styrkende trost, riktig livskraft, hvis vi kan si til oss selv: Ja, disse tre "timer", hvor vi levet i folkeskolen, har gitt oss kraft og ånd og arbeidsdyktighet for hele livet."

Livet er en helhet. Man må lære seg til å se det som et stort bilde, hvor der er en indre nødvendig sammenheng i alt som skjer. Det som hender i barndommen, kan mange ganger se ut til å forsvinne for godt. Men det er bare på overflaten. I dypet virker det vesentlige videre. Og en gang senere i livet kan det dukke opp i forvandlet skikkelse. Barnet lever instinktivt med alle sine krefter i hver liten begivenhet. Den voksne kan etterhvert også gjennomskue sammenhengen og handle bevisst i øyeblikket ut fra helheten. - Når vi som voksne er sammen med barn, kan vi være meget mer for dem, når vi blir oppmerksom på dette. Hver liten ting i barnets liv får en ny og større betydning og mening. De ytre resultater, som oppnås når barnet utfører noe, blir bare som overflateskum i forhold til dette perspektiv. De enkleste små barneydelser i lek og arbeid, de minste "problemer", og sorger og gleder får sin mening først når man ser dem i hele livssammenhengen. Det er menneskelige krefter det gjelder, som forsvinner og dukker opp igjen i forvandlet skikkelse. Gang på gang har Rudolf Steiner i sine tallrike pedagogiske foredrag overfor de voksne beskrevet en slik dyptgående livssammenheng. - Vi vil her sitere et stykke fra et foredrag han holdt den 13. januar 1921 på et foreldremøte, hvor han igjen uttrykker seg i et anskuelig bilde:

"Nu er den aller viktigste tid for et menneske, når det skal finne seg inn i livet, ikke skoletiden, men en meget senere tid. Det er tiden mellom det 20. og det 30. år, som i tidligere tider ble kalt overgangen fra læretid til "mester"-tid. Først i denne tid er mennesket helt utviklet. Nu må veien finnes til å mestre livet. Her gjelder noe som jeg vil sammenligne med det følgende. Det er et bilde hentet fra naturen. I Kärnten og Krain er der noen særskilt eiendommelige elver. En av dem heter i sitt øverste løp fra sin kilde Poik. Så forsvinner den ned i et hull og blir usynlig. Etter en tid kommer den frem igjen. Det er den samme elven som har rent videre under jorden. Idet den nu flyter videre, heter den Unz. Så forsvinner den igjen, flyter et stykke videre under jorden og dukker opp igjen lenger nede. Nu heter den Laibach. Stadig på nytt dukker den opp. Det er det samme vann, det er bare det at det av og til er skjult nede i jorden. Slik er det også i menneskelivet. I barnets 2. , 3. , 4. , 5. , 6. , 7. år og også i løpet av skoletiden spiller all lek en stor rolle. Når barnet leker, er det særlig levende og livlig. Så forsvinner "leken" liksom en elv ned i menneskets skjulte natur. Når kjønnsmodningen kommer, er ikke barneleken der slik som for. Men i 20-årene kommer det samme som var virksomt i barneleken, frem igjen, men på en helt ny måte. Nu viser det seg ikke som lek. Det har forvandlet seg. Det viser seg nu i den måten mennesket kan finne seg inn i livet. Slik er det: hvis barnet kan leke riktig slik at dets særlige anlegg får utfolde seg, hvis man hjelper det til å leke riktig, da vil det senere i 20-årene kunne finne seg riktig inn i livet. og hvis der skjer noe galt for barnet, slik at det ikke får leke riktig, så vil det også i mindre grad senere i 20-årene være i stand til å finne seg inn i livet. - Dette er en viktig sammenheng: Barneleken forsvinner, viser seg ikke mer. Men så kommer den frem igjen til overflaten, forvandlet. Den er blitt til livsdyktighet, evne til å finne seg inn i livet. Livet er gjennom alle livsaldre en stor sammenheng. Dette er særlig viktig å vite, når man skal undervise og oppdra barn.

Der er for eksempel et særlig viktig tidspunkt i barnets liv. Av og til kommer det litt for, av og til litt senere, men som regel på overgangen fra 9. til 10. år. I dette livspunkt avhenger

meget av om barnet kan ha en riktig beundring, en riktig aktelse for læreren. Meget som viser seg senere i livet, hvor den voksne feler seg ulykkelig, ikke finner seg til rette i livet og blir arbeidsudyktig, ja hvor man til og med kan bli fysisk syk, - kan ha sin grunn i at han ikke ble behandlet riktig som barn på overgangen fra det 9. til det 10. år. - Helt til det 9. -10. år må man forsøke å forme undervisningsstoffet slik at barnet ikke blir tvunget til å tenke på seg selv, men at det hele tiden tenker på alle tingene der ute i omverdenen. Og i det 9. -10. år må man begynne å forme forestillingene om planter og dyr slik at barnet blir fort fra å tenke over verden til å tenke over hva det selv er. All undervisning må formes slik at man finner det riktige tidspunkt, hvor barnets natur krever saken."

Selve undervisningsstoffet og undervisningsarten må formes slik at barnet først i det rette øyeblikk føres til en forsterket opplevelse av seg selv som selvstendig vesen. Hvis dette lykkes, nettopp fordi læreren klarer å respektere barnet, vil barnets aktelse for læreren komme som et naturlig og ukunstlet svar. - Denne gjensidige anerkjennelse i et slikt viktig livsknutepunkt kan forløse en sterk og inderlig tillitsfølelse og sikkerhet overfor hele livet senere i den voksne alder.

I dette spill av livskrefter, som er tilstede og virker i hvert øyeblikk i hver eneste livsalder, kan man stadig få øye på mer og mer, og man må naturligvis hele tiden være klar over at man foreløpig bare ser et lite utsnitt av det vesentligste. Nettopp bevisstheten om dette er noe av det aller viktigste. Ustanselig er der fare for at de voksne, både foreldre og lærere bedømmer barnets situasjon ut fra et ensidig og begrenset synspunkt og at de så forhastet slår fast at dette er det hele. Særlig når man har oppdaget noe som faktisk er riktig, er det en nærliggende fare å bli så opptatt av dette, at det riktige, for man vet ordet av det, har forvandlet seg til en "kjephest", - og så er det ikke lenger riktig i det hele tatt. De voksne kan bli mer og mer bevisst sokende mennesker, slik at de i hvert eneste øyeblikk er på vandring hvor de kan finne noe nytt. Er der noe tilsvarende omfattende i barnealderen? Barnet kan ennå ikke være et bevisst sokende menneske. - Men denne store uendelighetsrettete livskraft kan også virke i barnealderen. Den gjør det mulig at barnet ikke bare til ha det som er behagelig og lettvinnt, at barnet også vokser til å kunne ta fatt på noe vanskelig og strevsomt, at det til og med vokser seg sterkt nok til å ville kjempe seg igjennom vanskeligheter som er så store at de kan fremkalle tårer.

Kan barnet selv forstå dette? Ikke med den voksnes bevisste livsoversikt. Men følelsesmessig kan barn utmerket godt oppfatte at livet er større og rikere enn det som bare er sott og behagelig.

På en skolemånedsfest den 3. mai 1923 talte Rudolf Steiner til alle barna i Waldorfskolen i Stuttgart. Igjen lot han denne alvorlige livssammenheng komme til syne i et enkelt bilde, i en liten symbolsk historie som vi her vil gjengi:

"Mine kjære barn, kjære gutter og piker!

Når jeg går til skolen til dere, er det alltid en stor glede. Da jeg kom her idag, tenkte jeg på noe merkelig:

Det var en gang to barn som gikk en tur på en søndag. På hjemveien hadde de hver sin blomsterbukett. Det ene barnet sa "Se hvor fin min blomsterbukett er! Det andre barnet sa også: "Se hvor fin min blomsterbukett er! " Begge to likte bare sin egen blomsterbukett. Men særlig syntes det ene barnet at blomsterbuketten til det andre barnet slett ikke var fin. - Det ene barnet hadde nemlig plukket nydelige blomster med de sotesete safter til sin blomsterbukett, men det hadde også plukket vanlig gress og kornaks, ja til og med tistler. - Men det andre barnet hadde bare plukket sote blomster, bare sote blomster, og så sa barnet med de sote blomstene til det andre: "Vet du, jeg liker slett ikke din blomsterbukett! Du har jo plukket sammen alt mulig! " Men det andre barnet likte heller ikke den buketten hvor der bare var sote blomster.

Hvordan tror dere nu, kjære barn, at denne historien fortsetter? Nu ser dere, mine kjære barn - det barnet som hadde buketten med kornaks og tistler, fortalte noe til det andre barnet. Nu skal dere få høre, hva det fortalte: En gang gikk jeg en tur på en søndag, og så la jeg meg til å sove der ute, og så dromte jeg. Hva var det jeg dromte? Jo, nu skal du få høre. Jeg lå på en eng, og der kom store og små dyr og snakket med hverandre. Der var et merkelig bitte, bitte lite dyr og et stort dyr. Det bitte lille var en bi, det store var en kalv. Og kalven og bien snakket med hverandre. Bien sa: Du kalv, du forstår deg slett ikke på plantene, men jeg, jeg forstår alt, jeg vet hvilke planter er sote, og av dem suger jeg ut honningen. Honningen bringer jeg til menneskene, og menneskene liker honningen så godt. og hvis jeg ikke ville flyve til alle de skønne blomstene med den sote duft, så ville der ikke bli noen honning til menneskene. - Da svarte kalven: "Vet du, jeg kunne slett ikke leve bare av de blomstene som har sot duft, og som du liker så godt. Alle de blomstene som du flyver forbi og som du ikke bryr deg om, må jeg spise. Og hvis jeg ikke ville spise dem, så ble der ikke noen melk.

Men uten melk kunne ikke menneskene ernære seg, og da ville det heller ikke være nødvendig å ha honning, for da ville der ikke være noen mennesker som kunne nyde den! " På denne måten snakket de to barna med hverandre. Og da forstod det barnet, som hadde buketten med de sote blomstene, at det måtte lære noe. Det andre barnet hadde jo allerede lært det rette av drommen. Barnet med de sote blomstene forstod nemlig, at der ikke bare skal være sote blomster. Det forstod, at der må være forskjellige sorter blomster som virker sammen. Og nu lærte barnet å like den buketten som hadde alle mulige slags planter. Og det barnet som hadde sovet og dromt, kunne si: "Ja, kalven har sagt det: Der er slike blomster og slike blomster, men alle blomstene kan brukes, og derfor er en slik bukett, som har alle slags planter, meget mer verdifull og kostelig enn den buketten som bare har sote blomster! "

Nu, mine kjære barn, når dere er på skolen, da er det som en tur på en fin søndag, og fra skolen skal dere ta med det aller beste til hele livet. Og hvis dere kan ta med en blomsterbukett til hele livet fra det som deres kjære lærere har lært dere, så kommer dere til å få den største glede av en slik blomsterbukett. Men der må være alle slags blomster i buketten, ikke bare sote! Det må dere lære, at dere mange ganger også må ta imot noe som ikke nettopp er sott. Hvis dere lærer alvorlig og flittig, da kommer dere til å merke, at dere senere i livet ikke bare har fått med dere en bukett med sote blomster, men en bukett med alt det livskraftige, som deres liv trenger. Tenk over det, mine kjære barn, at dere horer oppmerksomt på lærerne hver gang de forlanger noe vanskelig av dere. Dere får den skjønneste blomsterbukett med fra skolen til hele livet, og dere kommer til å like den best, hvis den har alle livets forskjellige planter. Når dere senere tenker på skoletiden, kommer den da til å bli en kraft til hele livet for dere. For når menneskene blir voksne, får de de skjønneste krefter til hele livet, hvis de kan ta med seg en slik blomsterbukett fra skolen. Det er livskrefter, som varer like til doden, og videre ut over doden."

Førsteutgave:

Mennesket, Bergen, 1961/4

www.joergensmit.org er webbadressen til material av og om Jørgen Smit.
Biografisk material, utgivelser, foredrag, arbeidsplasser o.s.v. utgitt av Rembert Biemond